

Бачо Р.Й., Иллар Е.Й., Бачо Є.Й.

ТЕНДЕНЦІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УГОРЩИНИ

В статті проаналізовано вплив інтеграційного процесу Угорщини на іноземне інвестування, розкриваються його негативні та позитивні сторони. Досліджуваний період 1991-2010 рр. з метою оцінки поділений на три частини: період перебудови, передінтеграційний та постінтеграційний періоди. Акцент зроблений на дослідженні впливу євроінтеграції на стан та структуру іноземних інвестицій, окреслено рівень збереження та зміни економічних зв'язків після приєднання до ЄС, розглянуто наслідки фінансової кризи на процес іноземного інвестування Угорщини.

Ключові слова: інвестиції, Угорщина, державний борг, іноземні інвестиції, ВВП.

Постановка проблеми. Для Угорщини та інших країн з перехідною економікою прямі іноземні інвестиції відігравали важливу роль при проведенні структурних змін економіки цих країн, їх модернізації.

Основні питання останніх двох десятиліть в Угорщині зводилися до того: в якому напрямі повинні здійснюватися структурні зрушення та наскільки вона є конкурентоздатною в порівнянні з іншими країнами Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), що приєдналися до ЄС одночасно з нею. Не менш важливим питанням є те, наскільки успішною була економічна політика з точки зору забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Угорщині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням іноземного інвестування та політиці сприяння припливу іноземних інвестицій присвячені праці таких іноземних науковців, як А. Сміт, Д. Рікардо. Питанням аналізу процесу іноземного інвестування присвячені праці вітчизняних науковців. Серед угорських дослідників, які активно розглядають питання формування сприятливого клімату для іноземного інвестування, слід виділити Ч. Лентнера, П. Хенгера, І. Лігеті та ін.

Однак питання іноземного інвестування в реаліях економічних відносин Угорщини недостатньо досліджені.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є оцінка іноземного інвестування в Угорщині за останні двадцять років. Завдання проведеного дослідження полягають в:

- окресленні загальних тенденцій розвитку економіки Угорщини у передкризовий та посткризовий періоди;
- характеристиці пріоритетних напрямів іноземного інвестування в економіку Угорщини;

- аналізі зовнішньоекономічної стратегії Угорщини на 2011-2015 рр. з точки зору стимулювання ПІІ в економіку Угорщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою відображення політики сприяння іноземному інвестуванню в Угорщині необхідно дати оцінку макроекономічному розвитку економіки держави. Така оцінка дозволить отримати реальну картину її економічного розвитку в порівнянні з іншими країнами ЦСЄ та країнами – учасницями ЄС.

Угорщина має відкрити, за розмірами невелику економіку, тому для неї важливими та визначальними є іноземні інвестиції. Окрім капіталів, країна отримала доступ і до новітніх технологій, нових ринків, а також економіки країн світу стимулювали розвиток Угорщини різними засобами.

Ще до періоду перебудови держава акумулювала великий розмір державного боргу, перший рік перебудови почали з сумою держборгу у 1254 млрд форинтів, в кінці 1989 року він складався здебільшого з сум короткострокових кредитів, отриманих від Національного банку Угорщини (MNB). Розмір державного боргу за останні 20 років зріс у 17 разів: сукупний державний борг Угорщини на кінець 2010 року сягнув 22000 млрд форинтів. Рівень держборгу (відношення суми державного боргу до ВВП країни) Угорщини у 2010 році сягнув 82%, що є критичним з точки зору економічної та фінансової безпеки країни.

Якщо порівняти рівень державного боргу з іншими країнами ЦСЄ, то можна дійти висновку, що, на відміну від інших країн з перехідною економікою, Угорщина вже на початку 90-х років ХХ століття мала доволі високі показники (табл. 1).

Табл. 1. Рівень державного боргу країн ЦСЄ – членів ЄС у 1999–2011 рр. *

№	Країни/ Роки	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	Болгарія	77,6	72,5	66	52,4	44,4	37	27,5	21,6	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3
2	Чехія	15,8	17,8	23,9	27,1	28,6	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,2	37,8	40,8
3	Естонія	6,5	5,1	4,8	5,7	5,6	5	4,6	4,4	3,7	4,5	7,2	6,7	6,1
4	Кіпр	59,3	59,6	61,2	65,1	69,7	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5	61,3	71,1

© Бачо Роберт Йосипович, к.е.н., доц., завідувач кафедри економіки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

Иллар Еріка Йосифівна, викладач кафедри економіки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

Бачо Єва Йосипівна, викладач кафедри економіки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

Продовження табл.1														
5	Латвія	12,5	12,4	14,1	13,6	14,7	15	12,5	10,7	9	19,8	36,7	44,5	42,2
6	Литва	22,7	23,6	23	22,2	21	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,9	38,5
7	Угорщина	60,8	56,1	52,7	55,9	58,6	59,5	61,7	65,9	67	73	79,8	81,8	81,4
8	Мальта	57,1	54,9	60,5	59,1	67,6	71,7	69,7	64	61,9	62	67,6	68,3	70,9
9	Польща	39,6	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45	47,1	50,9	54,8	56,4
10	Румунія	21,7	22,5	25,7	24,9	21,5	18,7	15,8	12,4	12,8	13,4	23,6	30,5	33,4
11	Словенія	24,1	26,3	26,5	27,8	27,2	27,3	26,7	26,4	23,1	22	35	38,6	46,9
12	Словаччина	47,8	50,3	48,9	43,4	42,4	41,5	34,2	30,5	29,6	27,9	35,6	41	43,3
13	EU-27	65,8	61,9	61	60,5	61,9	62,3	62,8	61,6	59	62,2	74,6	80	82,5

* Складено автором на основі: [5].

Тільки Болгарія накопичила держборг більший, ніж угорський, розмір якої в подальшому постійно зменшувався. Рівень держборгу інших країн ЦСЄ складав приблизно половину середнього значення по ЄС. Маастрихтський критичний рівень співвідношення держборгу до ВВП (60%) Угорщина перевершила у 2005 році і, з початком фінансової кризи 2008 року, завдяки експансивній фінансовій політиці, рівень державного боргу невинно зростає.

У роки, що передували перебудові, економіка Угорщини знаходилася у стані нерівноваги та дисбалансів, погрузла у борговій ямі. Після сорокарічного будівництва соціалістичної економічної моделі, внаслідок розпаду Варшавського блоку, відбувся різкий спад, з'явилася інфляція. Програма приватизації була в основі інвестиційних процесів в Угорщині, що сприяло стрімкому розвитку економіки держави.

Позитивні структурні зрушення з 1990 року відбувалися не без участі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Цей тип інвестицій з'явився в 90-х роках, їх рівень постійно збільшувався. Завдяки припливу ПІІ почало активно одночасно зростати виробництво та фондівіддача, багато галузей піддалися модернізації, розширилися експортні можливості, створилися нові робочі місця, поліпшився платіжний баланс держави.

Слід відмітити, що масовий приплив ПІІ почався ще до інтеграції в ЄС. Завдяки членству, держава отримала доступ до нових джерел, доступ до яких відкрився ще перед 2004 роком (SHEPARD, PHARE, ISPA). У 2010 році сума валових іноземних інвестицій була меншою на 7,2 млрд дол. від показника попереднього року.

Перша хвиля іноземних інвестицій була суттєвою у першій половині 90-х років, в основному завдяки привабливим приватизаційним умовам. За період 1991–1997 рр. в рамках приватизаційних програм було здійснено 4,6 млрд євро інвестицій, половина з них сконцентровано було у 1995 році. Серед них найбільш цінною була приватизація MATÁV (аналог Укртелекому), газових компаній, а також теплоелектростанцій. У XXI столітті найбільшими угодами були приватизація державного банку Postabank у 2003 році, у 2005 році – об'єктів Budapest Airport та Antenna Hungária.

Серед років, що виділяються за сумами приватизаційних надходжень, відмічаються 1995 та 2005 роки, і саме на ці роки припадає основна концентрація надходжень з приватизації. У 2009 році 70% ПІІ надійшло з країн ЄС. Висока частка голландських та люксембурзьких інвестицій пояснюється здійсненням інвестицій через дочірні підприємства з цих країн.

Табл. 2. Структура ПІІ Угорщини за країнами походження у 2011 році*

№	Країна	%
1	Австрія	13,6
2	Бельгія	2,9
3	Великобританія	1,5
4	Голландія	17,9
5	Кіпр	2,6
6	Люксембург	6,7
7	Німеччина	21,9
8	Південна Корея	1,3
9	США	4,2
10	Японія	1,2
11	Інші	21,4

* Складено автором на основі: [1].

У структурі інвестицій близько 90% становлять облигації, інша участь в капіталі, а також реінвестиції прибутку, залишкові 10% акумульовано в інших формах інвестицій.

У 2010 році найбільша по сумі інвестиція надійшла з Голландії у формі акцій та придбання частки у статутному капіталі. Іншими, доволі суттєвими інвесторами, були Німеччина, Австрія та Швейцарія. Німеччина є найбільшим прямим іноземним інвестором Угорщини, близько 30% всіх іноземних інвестицій в економіці Угорщини надійшло з цієї країни. Німецькі інвестиції присутні в більшості галузей економіки, їх частка серед інших іноземних інвесторів є найбільшою, їх розмір станом на 2007 р. становить 17 млрд євро. Незважаючи на кризу, у 2008 році надходження ПІІ не припинялося, хоча темп спав, й у 2009 році зменшився до 15 млрд євро. Останнім великим за обсягом було вкладення в 2008 році в автомобільний завод Mercedes-Benz (м. Кечкемейт). Окрім того, в Угорщині діє близько 8 тис. підприємств з німецькими інвестиціями, на яких зайнято понад 300 тис. працівників. Найбільшими німецькими інвесторами в Угорщині є Audi Hungária, Bosch, Deutsche Telecom, E.on, Siemens, Knorr-Bremse. Угорські інвестиції в Німеччині є мізерними.

В 2010 році найбільша частка ПІІ надійшла з Голландії – 1,108 млрд євро. Завдяки добросусідським відносинам та спільному історичному надбанню, ПІІ з Австрії становили 437 млн. євро. 561 млн. євро швейцарських інвестицій покинуло Угорщину в поточному році.

Розглядаючи галузеву структуру, відзначимо що у 2009 році найбільша частина інвестицій (66,7%) надійшла у сферу послуг. В ній інвестиційно-привабливими є банківський сектор, сфера ріелтінгу та інші сфери послуг. Серед виробничих галузей найбільша сума інвестицій надійшла в машинобудування, виробництво електромоторів та фармацевтичну галузь. У 2010 році у переробну галузь інвестиції у формі акціонерного капіталу становили 572 млн євро, в сферу послуг – 1,614 млрд євро. Слід зазначити, що внаслідок світової кризи акценти іноземного інвестування змістилися на сферу послуг.

Криза 2008 року вказала на слабкі позиції Угорщини в умовах повної відкритості економіки та глобалізації відносин. У 2009 році серед 10 країн ЦСЄ, що приєдналися до ЄС у 2004 році, вона показала найбіль-

ший спад. Тільки економіка Польщі характеризувалася зростанням.

Внаслідок дії фінансової кризи у 2009 році обсяг ПІІ в економіку Угорщини зменшився на 3,9 млрд євро, що суттєво вплинуло на платіжний баланс держави.

У 2010 році загальна сума ПІІ в економіку Угорщини становила більше, ніж 68,5 млрд євро. Незважаючи на суттєвий спад в даному році, за показником суми ПІІ на душу населення Угорщина з 12 країн ЦСЄ, що приєдналися до ЄС, знаходиться на другому місці з показником 6856 євро. Її випереджає лише Чехія (9238 євро), останніми у цьому списку знаходяться Польща (3600 євро) та Румунія (2442 євро).

У першій половині 2011 року Угорщина голувала в ЄС, внаслідок чого країна, в усіх розуміннях, була у центрі уваги. Новосформована Зовнішньоекономічна Стратегія на 2011–2015 рр. визначає ті зовнішньоекономічні пріоритети, що сприятимуть реалізації урядової політики для забезпечення зростання, рівноваги та зайнятості в економіці. У цій Стратегії чітко визначені основні параметри експорту (зростання з 72 до 120 млрд євро) та місце угорських підприємств на зовнішніх ринках (зростання з 6,5 до 10 млрд євро). Щодо ПІІ в економіку Угорщини, то слід відмітити, що поставлено за мету збільшення їх з 1,6 до 4 млрд євро.

В цілому несприятливі наслідки фінансової кризи з точки зору ПІІ в економіку Угорщини на даний час вже подолано, адже негативна тенденція надходження ПІІ змінено на позитивну, й в подальшому завдяки укладанню стратегічних угод між урядом Угорщини та такими транснаціональними компаніями як Bosch, Audi, Hankook, GE та ряд інших, з одночасним зростанням інвестиційної привабливості держави, приплив ПІІ в подальшому збільшуватиметься.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В останньому десятилітті угорська економіка пройшла крізь неабиякі події: перебудова, приватизація, ПІІ, євроатлантична інтеграція змінили структуру економіки Угорщини. Внаслідок євроінтеграції економіка держави стала ще більш відкритою. По показнику ВВП та ВВП на душу населення Угорщина й досі відстає від середнього показника ЄС. Сучасна політика держави має на меті збільшити частку інвестицій у ВВП країни з існуючих 17% до 25%. Комплекс стимулюючих заходів сприятиме поверненню довіри інвесторів до Угорщини та приведе до поступового економічного зростання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Henger, P. (2011): Áttekintés az aktuális közvetlen tőkebefektetési folyamatokról. Nemzetgazdasági Minisztérium, Gazdaságpolitikai Főosztály, Közgazdasági Osztály http://www.kormany.hu/download/3/42/30000/fdi_2010q4.pdf.
2. Henger, P. (2010): Áttekintés az aktuális magyar működőtőke-kiviteli folyamatakról. Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, Gazdaságpolitikai és Elemzési Főosztály. http://www.ngm.gov.hu/data/cms1845264/fdiex-port_2009q4.pdf.
3. Nyers, J. (2010): Két válság között, A magyar gazdaság wargabetűje -1990-2010. Ecostat. Gazdaság- és Társadalomkutató Intézet, Budapest, <http://www.ecostat.hu/download/konyv/ecostat-konyv.pdf>.
4. GKI Gazdaságkutató Zrt. (2011): Az államadósságról - a GKI háttérelmzése. <http://www.gki.hu/allamhaztartasi-hiany/allamadossagrol-gki-hatter-elemze-se, lekérdezve: 2011.05.24>.
5. ITDH (2011): Foreign Direct Investment. http://www.itdh.com/engine.aspx?page=Itdh_Foreign.
6. ITDH (2011): Országinformációk: Németország.
7. http://orszaginfo.itdhungary.com/?p=tarsadalmi_gazdasagi_helyzet&c=de.
8. Magyar Nemzeti Bank (2010): Negyedéves jelentés.
9. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_negyedevess/nyegyedevess_20101015.pdf.